

СХОВИЩА

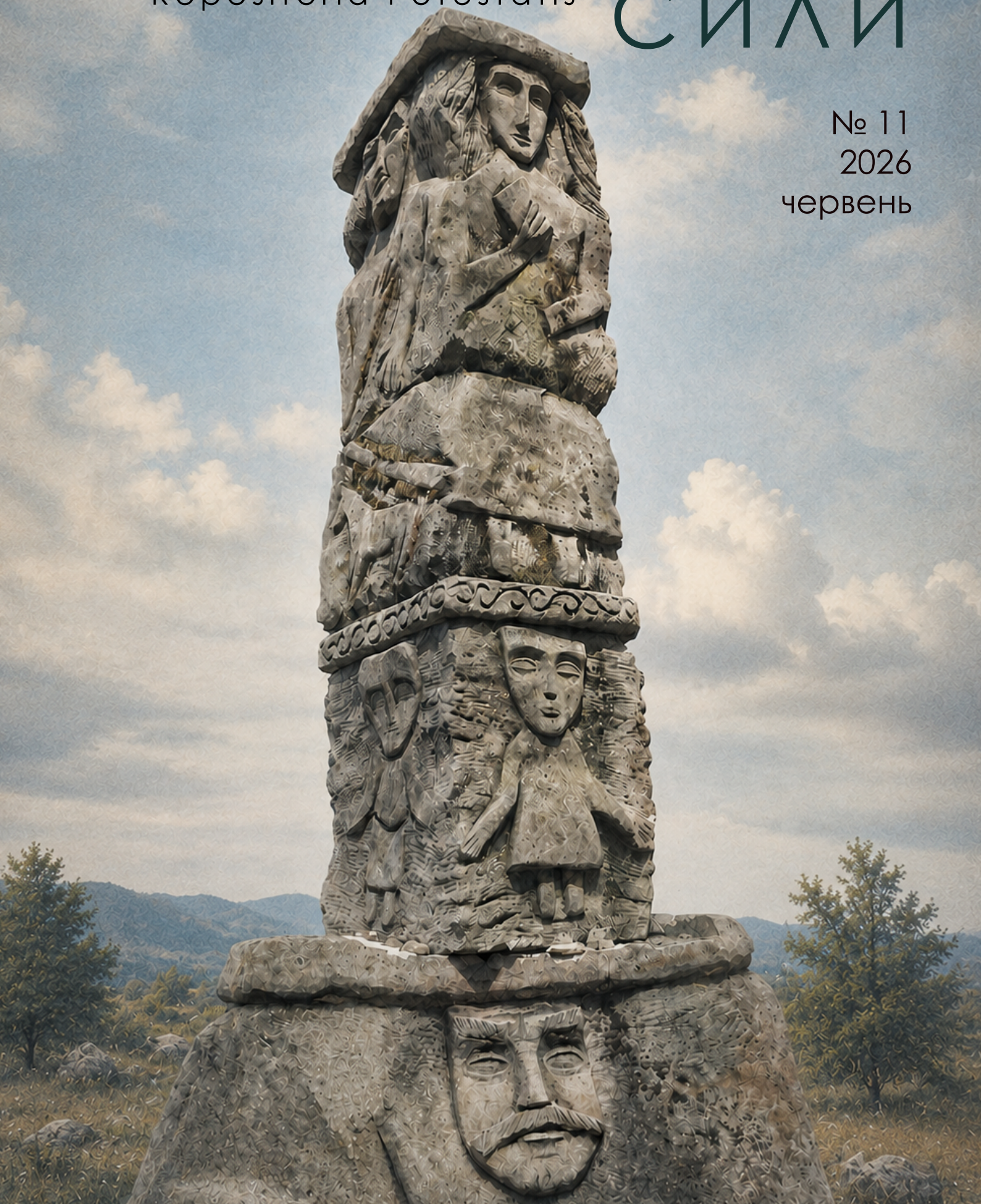
Repositoria Potestatis

СИЛИ

№ 11

2026

червень

РЕДАКЦІЯ

Головний редактор
Ігор Мехеда

Редактор
Альона Дмитрук

Коректор
Данило Ігнатенко

Верстка
Анна Волошина

Дизайн
Олексій Данческу

Видавець
Ігор Дмитрук

Зв'язок з редакцією
tureligious@gmail.
com

ПРО ЖУРНАЛ
«СХОВИЩА СИЛИ»

«Сховище Сили» (*Repositoria Potestatis*) — науково-популярний щомісячний журнал, присвячений дослідженню найпотаємніших та найзагадковіших куточків духовного світу. На його сторінках оживають оповіді про місця сили, священні традиції, релігії світу та культурну спадщину людства. Читач із легкістю порине у світ релігієзнавчих досліджень, міфів і містичних практик, відкриваючи глибинні сенси, що формували цивілізації протягом тисячоліть. Це видання для тих, хто шукає знання, натхнення та енергію в перетині науки й сакрального.

ЗМІСТ

Розмова	Давньослов'янське святилище це праця з витокami сили. Інтерв'ю з відомим археологом Олександром Пірняком	6
Роздуми	Теорія циклічного розвитку	10
Історія релігій	Ебїонізм: походження, віровчення та історичний розвиток	12
Етнографія	Магія глечиків Надросся	16
Релігієзнавство	Парси: історія, віровчення та місце в сучасному зороастризмі	20
Культура	Розуміння фільму «Матриця» братів Вачовські: вступ до східної і західної філософії	24
Визначні місця	Храми Бахаї — архітектурні шедеври нової світової релігії	28

Шановні читачі!

Кожен новий номер журналу «Сховища сили» — це ще один крок у пізнанні духовної спадщини України. Ми прагнемо не лише відкривати маловідомі сторінки нашої історії, а й знаходити ті нитки, що поєднують сучасність із давнім світоглядом наших предків.

У цьому випуску ми продовжуємо дослідження великої теми — **«Елементи магії давніх духовних вчень у народних ремеслах українців»**. Чим глибше занурюєшся в неї, тим більше переконаєшся: це майже невичерпний пласт культури, у якому кожен символ, кожен орнамент і кожен витвір народного мистецтва приховує значно більше, ніж здається на перший погляд.

Наші предки створювали ремесла не лише для повсякденного життя. Вишивка, ткацтво, гончарство, різьблення по дереву, писанкарство чи соломоплетіння були своєрідною мовою символів, через яку людина прагнула впорядкувати навколишній світ, захистити свою родину, забезпечити добробут і зберегти гармонію між людиною, природою та Всесвітом.

Подібне розуміння мистецтва існувало не лише в Україні. Практично всі давні цивілізації вкладали у свої ремесла сакральний зміст. Килими ставали моделями космосу, мандалами та своєрідними картами світобудови. Орнаменти відображали закони Всесвіту, а кольори набували духовного значення. Саме тому народне мистецтво не можна розглядати лише як декоративну творчість — воно було частиною світогляду.

Для слов'ян увесь світ являв собою єдиний живий організм. Дерева, вода, каміння, вогонь, рослини, геометричні символи й кольори сприймалися як носії особливої сили. Ремісник не просто виготовляв предмет — він переносив космічний порядок у матеріальний світ.

Особливе місце займала українська вишивка, де ромби символізували родючість, хрести — гармонію небесного й земного, восьмипроменеві зорі — джерело світлів, дерево життя — безперервність поколінь, а хвилясті лінії — воду й життєвий потік. Солом'яні павуки відтворювали модель Всесвіту, гончарі закарбовували на глині сонячні знаки, ткачі вплітали у свої полотна уявлення про світове дерево та безкінечність, а писанкарі переносили на шкаралупу яйця найдавніші космогонічні символи.

Не менш важливою була й символіка кольорів. Червоний означав життя і захист, білий — чистоту, чорний — землю та пам'ять предків, зелений — відродження, жовтий — достаток, синій — небо й воду. Саме поєднання кольорів часто мало обрядове значення.

Створення рушника, писанки, дідуха чи іншого оберега було духовною практикою, що супроводжувалася молитвами, замовляннями, піснями, очищенням простору та дотриманням календарних свят. Ремесло стало способом взаємодії людини з вищими силами й законами природи.

Саме завдяки народним ремеслам значна частина прадавніх індоєвропейських і слов'янських уявлень про світ змогла пережити століття й дійти до наших днів. І сьогодні вони продовжують жити у вишивці, писанках, ткацтві, різьбленні по дереву, соломоплетінні та гончарстві.

У цьому номері ми пропонуємо читачам матеріали про культові кам'яні фігури давніх святилиць, а також про магію глечиків майстрів Надросся. Це лише початок великої розмови, яку ми неодмінно продовжимо на сторінках наступних випусків.

Запрошую вас до цієї захопливої подорожі у світ символів, традицій і духовних знань, що століттями формували українську культуру. Адже, пізнаючи спадщину предків, ми краще розуміємо не лише своє минуле, а й самих себе.

З повагою,

Головний редактор журналу «Сховища сили»

«ДАВНЬОСЛОВ'ЯНСКЕ СВЯТИЛИЩЕ ЦЕ ПРАЦЯ З ВИТОКАМИ СИЛИ»

ІНТЕРВ'Ю З ВІДОМИМ АРХЕОЛОГОМ ОЛЕКСАНДРОМ ПІРНЯКОМ

РОЗМОВА

Олександр Пірняк

(народився 5 квітня 1953 року, с. Дорошівка, Вінницька область) — український майстер художнього оброблення каменю, скульптор і культурний діяч. Багато років очолював Державний історико-культурний заповідник «Буша». Створює паркові скульптури, присвячені міфології та культурі давніх слов'ян, є засновником пленерів каменотесів «Подільський оберіг» і автором праць з історії Буші.

Пане Олександр, ми з Вами знайомі вже понад тринадцять років. Я багато разів відвідував Бушу, вивчаючи культурний простір наших предків, який пережив віки та зберігся у Вінницьких Товтрах. Останні десять років я спостерігав, як Ви разом зі своїми колегами й однодумцями відтворювали давньослов'янське святилище, розташоване біля злиття річок у Буші, неподалік берега річки Мурафи. Нині ця робота наближається до завершення. Нещодавно відбулася перша толока з реконструкції святилища, під час якої було встановлено репліку Збручанського Світовита. Розкажіть, будь ласка, про цю подію.

Головна ідея нашої роботи — це повернення до витоків. Силами нашої спільноти ми провели першу толоку з реконструкції слов'янського святилища поблизу річки Мурафи. На місці імпровізованого капища, обрамленого земляним валом, встановили репліку Збручанського Світовита — однієї з найвідоміших пам'яток дохристиянської культури Русі.

Ідея створення цього простору виникла ще понад десять років тому як спроба не просто відтворити історичний образ, а й повернути увагу до глибини нашої культурної спадщини, до світогляду людей, які жили на цій землі задовго до нас. Такі місця потрібні насамперед для відновлення історичної пам'яті, у-

твердження історичної справедливості та пізнання власного коріння. Святилище має стати простором живої історії, історичних реконструкцій, традиційних свят і глибшого осмислення культури наших предків.

Пане Олександрє, нещодавно Ви власноруч виготовили з каменю скульптуру Збручанського Світовида. Розкажіть, будь ласка, як виникла ця ідея та наскільки складною була ця робота?

Збручанський Світовид — унікальна пам'ятка, знайдена у XIX столітті в річці Збруч поблизу Гусятин. Оригінал нині зберігається в Національному музеї міста Кракова. Символіка ідола надзвичайно цікава: три яруси уособлюють світ богів, світ людей та підземний світ. Серед образів — Перун, Лада, Макоша, Світовид і Велес.

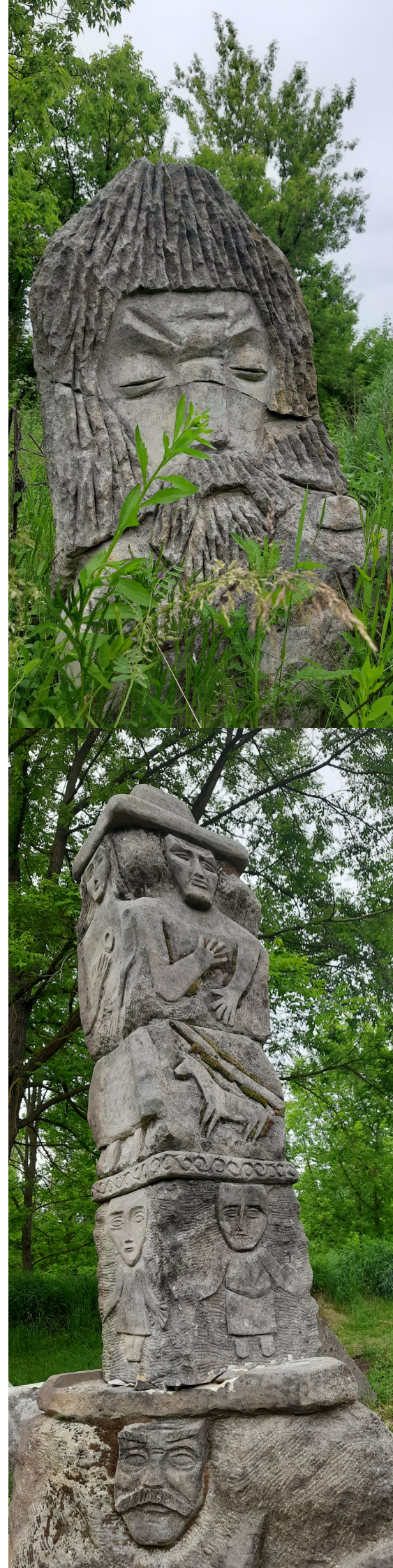
Це лише початок. Попереду — облаштування воріт, требища, вогнища та інших елементів святилища. Але головне вже відбулося: спільними зусиллями ми повернули до життя ще одну сторінку культурної пам'яті Буші та Поділля. Культура живе там, де є люди, готові її берегти.

Пане Олександрє, Ви будujete давньослов'янське святилище за реконструкцією академіка Бориса Рибакєва. За його реконструкцією давньослов'янське святилище-капище (зокрема знаменитий комплекс на горі Богит поблизу Збруча) являло собою складну просторову структуру, яка слугувала моделлю Всесвіту. Центральний майданчик святилища розміщувався на підвищенні або вершині гори та мав круглу форму. Увесь храмовий простір (теменє) був обнесений глибоким круговим ровом і земляним валом для захисту від «потойбічних сил» та розмежування сакрального і буденного просторів. У самому центрі святилища знаходився кам'яний жертвєник

(требище), куди клали дари богам і підтримували священний вогонь. Позаду жертвєника розташовувався головний ідол. За версією дослідників, це був чотириликий Збруцький ідол (Род-Святовит), який уособлював єдність пантеону. Навколо центральної статуї знаходилося вісім жертвєних ям, які використовувалися для ритуальних підношень (встановлення горщиків, кісток тварин) і відповідали восьми ключовим періодам колеса року. Вал мав вісім входів-воріт, кожен із яких був суворо зорієнтований за сторонами світу та відповідав певним календарним святам чи фазам Сонця. Саме таку форму має Ваше святилище?

Так, ми відтворюємо всі елементи, які були обов'язковими складовими давніх святилищ. Багато таких святилищ відомі археологам, проводилося й проводиться чимало розкопок, тому вже існують достатньо обґрунтовані відомості про те, який вигляд вони мали.

І це дуже важливо. Адже геометрична структура святилища має величезне значення. Подивімося на життя давніх людей. У зовнішньому світі панують невідомі сили: вітер, гроза, земля, струмки, зростання рослин, холод, спека тощо. Ці сили сягають своїм корінням у нескінченні глибини Природи. У внутрішньому світі людини також панують образи сновидінь, емоції, потреба діяти, які також сягають своїм корінням у нескінченні глибини Природи. Світ сприймається як величезне сплетіння невідомих сил. І в глибинах нашого духу виникає потужна ідея: а чи можна за допомогою одних невідомих сил урівноважити, а можливо, й підкорити інші невідомі сили? Тоді в душі людини народжується чіткий візерунок, геометрична форма, яка виноситься

із внутрішнього світу в зовнішній і стає основою архітектури святилища. Тоді святилище стає не лише моделлю Всесвіту, а й картою власної душі.

Я вважаю таку думку доречною. Наші предки сприймали святилище як модель Всесвіту. Тому святилище й реальний Всесвіт перебувають у взаємозв'язку, а чисті сили Космосу проявляються у святилищі. Елементи святилища є космографічними символами.

Збручанський ідол, відтворений Вами у реконструкції святилища, за своїми рисами збігається з іншими кам'яними ідолами, знайденими археологами.

Існує таке поняття, як індоєвропейські культури (цивілізації). Вони будували свої святилища на території від країн Європи до Індії, саме тому дослідники й назвали їх індоєвропейськими. Їхня головна риса — поділ світу на три рівні: Небо, Землю та Підземний світ або Небо, Землю й першопричину буття Неба та Землі. Це і є прадавня Трійця: Ява, Нава, Права; Триглав, Троян, Тримурті. Крім того, ці ідоли можна розглядати як стовпи, що з'єднує всі частини Всесвіту. Ми бачимо, що вони мають чотири обличчя — по одному на кожен бік світу та на кожен грань стовпа. Тому дуже важливо медитувати

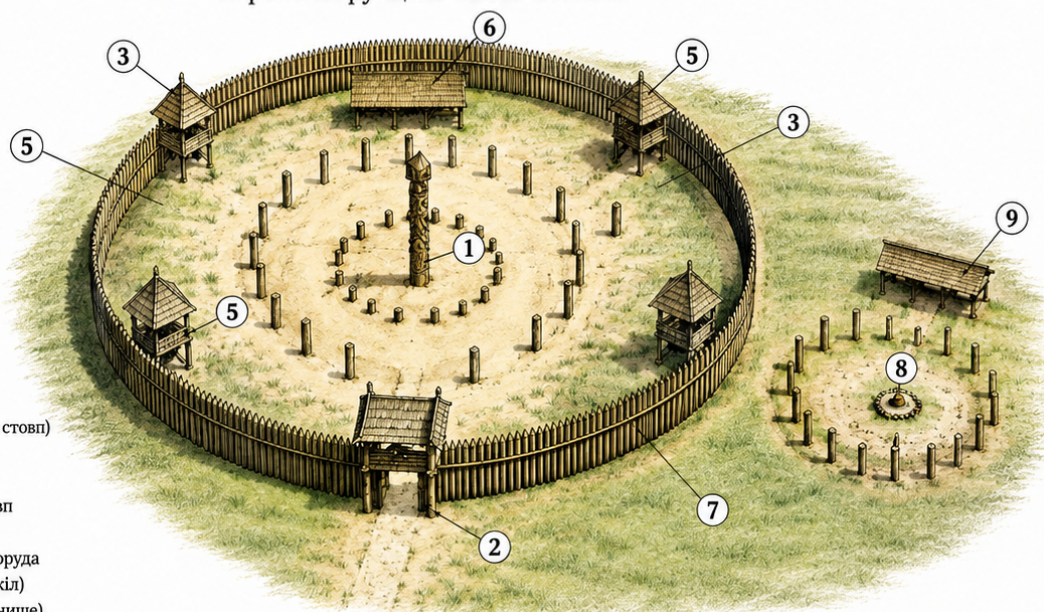
на ці кам'яні зображення, щоб торкнутися першовитоків і отримати Силу. Бо Сила — це і є першоджерело Всесвіту.

Так, ці зображення є невід'ємною частиною культури наших предків. Їх важливо досліджувати, розглядати, намагатися зрозуміти світогляд наших предків.

Ще дуже цікава річ — це кінь. На Збручанському ідолі, у його середньому ярусі, є велика фігура коня. І саме святилище зверху схоже на підкову коня. У давніх традиціях кінь відігравав важливу роль. Він символізував зв'язок між нашим і божественним світами, тому багато оберегів (і

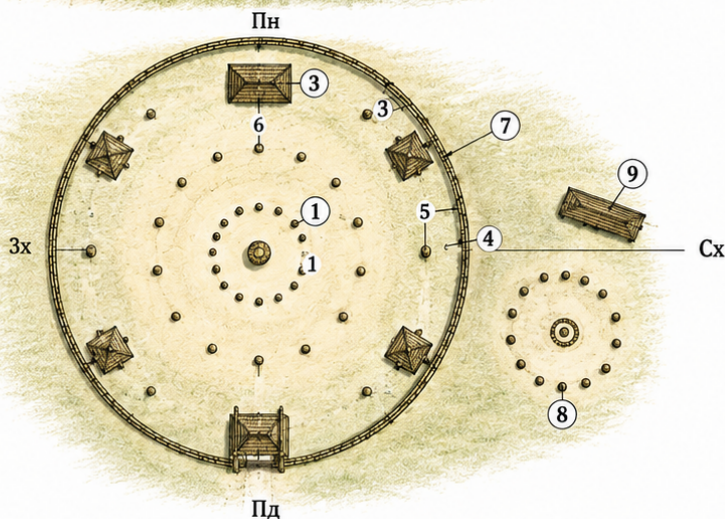
СХЕМА ДАВНЬОСЛОВ'ЯНСЬКОГО СВЯТИЛИЩА

за реконструкцією Б. О. Рибаківа

- 1 – ідол (святий стовп)
- 2 – брама (вхід)
- 3 – вежа-каплиця
- 4 – жертвний стовп
- 5 – межеві стовпи
- 6 – святилищна споруда
- 7 – огорожа (частокіл)
- 8 – жертвник (вогнище)
- 9 – господарська споруда

Святилище уявляє собою замкнений простір, орієнтований за сторонами світу. Центральне місце займає ідол, навколо якого розміщені жертвні стовпи. По периметру стоять вежі-каплиці. За межами огорожі знаходиться жертвник – місце для приношень богам.

ляльки-мотанки, і солом'яні обереги, і сюжети вишивки) у різних областях України мають форму коня. Образ небесного коня ми спостерігаємо в переважній більшості духовних течій світу. У формі коня виготовляли жезли, посохи, тамги, обрядове печиво. Є легенди про золотого коня, який був у давніх волхвів і, сівши на якого, можна було поспілкуватися з Родом або Святovidом. У давнину біля багатьох святилиць був білий кінь. У Печерах Рахманів (в Оксанівці на Ямпільщині) є дуже давні зображення коней. А у Гайдамацькому Яру було знайдено цікаві артефакти — залишки коней на колесах, яким, на думку фахівців, кілька тисяч років. Що, на Вашу думку, означає кінь у цьому аспекті?

Кінь у давніх етносів символізував Сонце та його рух небом. Сонце також везли небом вогняні коні. Майже всі давні культури були сонцепоклонницькими, а кінь уособлював силу Сонця.

Святилища багатьох давніх культур були моделями Всесвіту. На святилищах представлені майже всі сили, що існують у Всесвіті. Але щоб привести їх в активний стан, щоб вони діяли й випромінювали добру енергію, із символами цих сил потрібно було виконувати обрядові дії. Наприклад, найчастіше їх поливали водою. На Вашу думку, як активували сили на давньослов'янських святилищах?

Вогнем. Навколо культової фігури були вісім ям для восьми багать. Вочевидь, вогонь цих восьми багать і був рушійною силою обрядів.

Згоден із Вами. Вісім багать — це прояв восьмипроменевої зірки Алатир, яка є втіленням бога Рода. А ще цікаво, що у ведичних традиціях Азії священний

камінь Чинтамані, який також є восьмипроменевою зіркою та символом Абсолютного, небом несе крилатий кінь.

Я дуже Вам дякую за цікаву бесіду й сподіваюся на її продовження. До нових зустрічей!

Дякую! До зустрічей! Запрошую всіх охочих відвідати наш культурний простір загалом та Святилище зокрема.

Розмовляв Ігор Мехеда

ТЕОРІЯ ЦИКЛІЧНОГО РОЗВИТКУ СУСПІЛЬСТВА І КУЛЬТУРИ

Теорія циклічного розвитку є однією з найдавніших концепцій осмислення історичного процесу та соціокультурної еволюції людства. В її основі лежить уявлення про те, що розвиток суспільства, культури й цивілізації не відбувається у вигляді безперервного лінійного прогресу, а підпорядковується закономірним циклам, які повторюються впродовж історії. Кожне суспільство, подібно до живого організму, проходить певні етапи свого існування: зародження, становлення, розквіт, занепад і завершення, після чого історичний процес може повторюватися вже в нових формах.

Під циклом розуміють універ-

сальну форму внутрішньої динаміки макросоціокультурного об'єкта, яка охоплює весь період його існування — від виникнення до розпаду. На відміну від лінійних концепцій історії, що розглядають людський розвиток як постійний рух уперед, циклічна теорія стверджує, що будь-яка культура має власний життєвий цикл. Вона народжується, накопичує творчий потенціал, досягає вершини свого розвитку, а згодом поступово втрачає внутрішню енергію, переживає кризу та занепадає. Водночас завершення одного циклу нерідко стає передумовою виникнення нового культурного утворення, тому історія постає як безперервний процес

зміни цивілізацій.

Уявлення про циклічність історичного розвитку виникли ще в античному світі. Давньогрецький історик Полібій запропонував одну з перших завершених моделей політичного циклу, відому під назвою анакліозис. На його думку, державний лад проходить шість закономірних стадій, які змінюють одна одну. Спочатку виникає монархія як найбільш природна форма влади, однак із часом вона вироджується в тиранію. Тиранічне правління викликає спротив суспільства, внаслідок чого формується аристократія. Згодом аристократична влада перетворюється на олігархію, коли правляча верхівка починає переслідувати лише власні інтереси. Це породжує демократію, яка забезпечує участь громадян у політичному житті. Проте надмірна свобода поступово перетворюється на охлократію — владу натовпу, що супроводжується безладом і руйнуванням державного порядку. У результаті суспільство знову потребує сильної одноосібної влади, і цикл починається спочатку.

Ідея повторюваності історичних процесів була характерною не лише для античної традиції. Давньокитайські історики розглядали зміну династій як закономірний цикл піднесення, розквіту та занепаду держав. Подібних поглядів дотримувалися арабські мислителі пізнього середньовіччя, насамперед Ібн Хальдун, який пояснював історію закономірною зміною по-

колінь і держав, що виникають, зміцнюються, досягають могутності, а потім поступово втрачають життєву силу. Західноєвропейські мислителі раннього Нового часу також нерідко виступали проти суто лінійного розуміння історії, наголошуючи на повторюваності культурних і політичних процесів.

Особливе місце серед прихильників циклічного розвитку належить італійському філософу Джамбаттісті Віко. У своїй праці «Основи нової науки про спільну природу народів» він запропонував концепцію історичного кругообігу, відповідно до якої кожна нація проходить три великі епохи.

Першою є «століття богів». На цьому етапі люди пояснюють навколишній світ переважно через міфологічні та релігійні уявлення. Політичні інститути ще не сформовані, а суспільне життя регулюється священними традиціями, віруваннями та авторитетом жерців.

Другий етап Віко назвав «століттям героїв». Саме тоді виникає аристократична держава, формуються соціальні стани, зміцнюється влада військової та політичної еліти. У цей період створюються героїчні епоси, які оспівують визначних правителів і воїнів та формують історичну пам'ять народу.

Третя стадія отримала назву «століття людей». Вона характеризується розвитком права, науки, освіти, громадянських свобод і демократичніших форм державного устрою. Людина дедалі більше керується розумом, а не міфологічним мисленням. Проте саме на цій стадії суспільство поступово починає втрачати моральну єдність, що зрештою призводить до внутрішньої кризи й нового історичного циклу.

У XIX–XX століттях циклічна концепція розвитку стала своєрідною альтернативою теоріям безперервного прогресу, які були надзвичайно популярними в європейській філософії. Якщо прихильники прогресизму вважали,

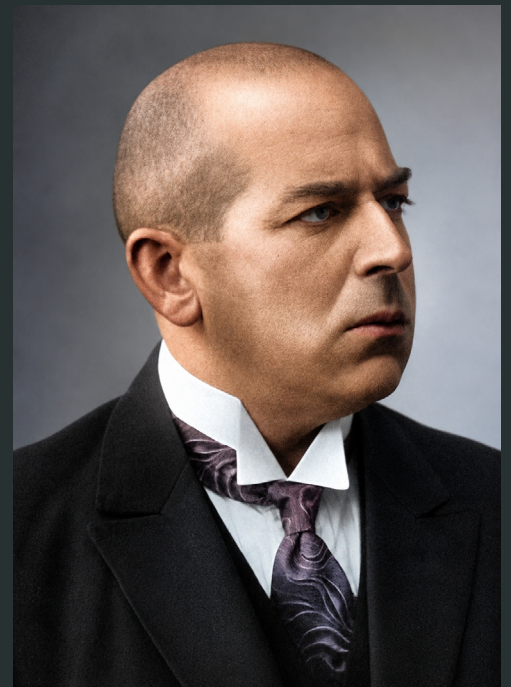
що людство невпинно рухається до досконалішого майбутнього, то представники цивілізаційного підходу наголошували на обмеженості життєвого циклу кожної окремої культури.

У праці «Занепад Заходу» Освальд Шпенглер розглядав культуру як своєрідні «культурні організми», що проходять повний цикл життя. На його думку, культура є періодом творчого піднесення, коли народжується велике мистецтво, філософія та релігія. Коли ж творчий потенціал вичерпується, культура перетворюється на цивілізацію — стадію технічного розвитку, раціоналізації та поступової духовної деградації.

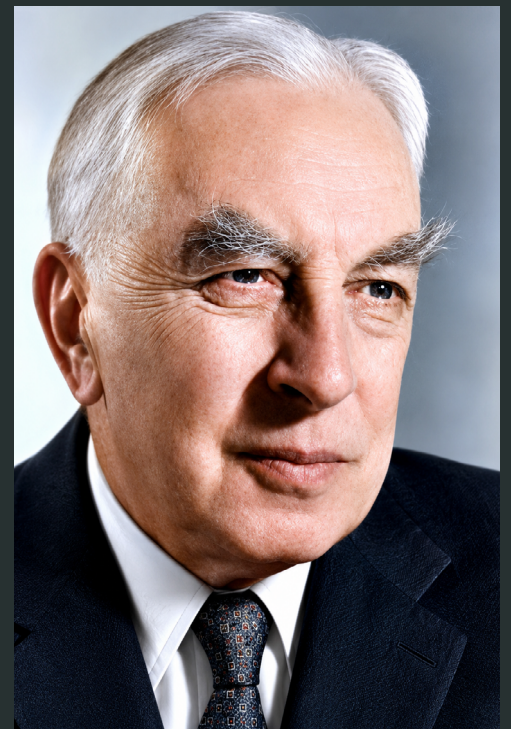
Англійський історик Арнольд Тойнбі запропонував власну теорію локальних цивілізацій. Він вважав, що цивілізації виникають як відповідь на серйозні природні або соціальні виклики. Їхній успіх залежить від здатності творчої меншості знаходити ефективні відповіді на ці виклики. Якщо еліта втрачає творчість і перетворюється лише на панівну силу, цивілізація поступово вступає в період занепаду.

Попри значний вплив циклічної теорії на розвиток історіософії, сучасна наука не розглядає її як універсальне пояснення історичного процесу. Дослідники наголошують, що історичний розвиток є значно складнішим і поєднує елементи як циклічності, так і незворотного прогресу. Одні соціальні явища дійсно демонструють повторювані закономірності, тоді як інші створюють якісно нові форми суспільного життя, які не мають історичних аналогів.

Таким чином, теорія циклічного розвитку є важливою філософською та соціологічною концепцією, яка дозволяє глибше зрозуміти закономірності виникнення, розквіту й занепаду культур і цивілізацій. Вона наголошує, що жодне суспільство не існує поза історичним часом і не є вічним. Водночас циклічна модель не заперечує мож-

Освальд Шпенглер

Арнольд Тойнбі

ливості розвитку людства, а лише підкреслює, що цей розвиток має складний, багатовимірний характер, де періоди піднесення закономірно змінюються етапами кризи, трансформації та народження нових цивілізаційних форм.

Автор: Іван Гудзенко

ЕБІОНІЗМ: походження, віровчення та історичний розвиток

Перше століття від Різдва Христового позначилося не лише створенням нової парадигми духовного мислення, не лише новою периферією новітніх релігійних вінь на теренах Римської імперії, але й відчуттям нового часового континууму, який знайшов своє відображення в нових культурних синкретичних явищах, обміні досвідом та комунікації. І справді — Римська імперія завдяки політиці Августа, як ніколи, пізнала красу та специфіку культурного різноманіття.

Раннє християнство стало однією з найпоширеніших духовних та світоглядних парадигм, що охопила, немов полум'я, настрої громадян Імперії.

Надія на швидке пришествя Месії, встановлення царства любові та справедливості, добра і всезагального блага була чіткою ідеєю, яку

несли перші християнські проповідники. Водночас проповіді про Ісуса з Назарету, Христа-Месію, не мали чіткого окреслення, сталого закритого канону щодо розуміння того, ким насправді був Ісус Христос: чи лише простою людиною, Сином Марії та Йосипа, чи Сином Божим, або ж тотожним Богові-Отцеві.

У силу того, що письмових християнських писань, які користувалися всезагальним авторитетом серед усіх послідовників Ісуса з Назарету, не існувало, результатом цього явища стало гарне підґрунтя для появи нових ересей, напрямків, течій і різночитань. Широке поле для інтерпретацій та екзегетичних проблем породило десятки нових пророків, провідників тощо.

У перше століття нашої ери неабиякого розмаху почали набувати

гностичні напрямки, найпомітнішими серед яких були ебіоніти — іудеїзовані гностики з окремими елементами християнства. Точний час виникнення ебіонітів (у деяких варіантах — «евіонітів») достеменно невідомий. Навіть серед ранніх істориків християнства в описах життя ебіонітів допущено чимало неточностей. Так, у Квінта Тертуліана згадується, що засновником цієї гностичної течії був деякий Ебіон. Сучасні західні дослідники ранньохристиянських течій, зокрема Барт Ерман, спростовують цей факт через помилкові припущення самого Тертуліана.

Труднощі виникають також із розумінням того, чим насправді є ебіонізм. Як зазначає відомий історик християнства Ф. Брюс, ебіонізм був своєрідною «проміжною ланкою» між синагогою та церквою.

Співставивши всі факти, що відомі про ебїонїтів, можна виділити кілька основних стовпів віровчення даного релїгійного бачення:

- Беззаперечний авторитет письмового Закону зі скрупульозним дотриманням релїгійних правил та положень (при цьому без врахування авторитету Усної Тори).

- Вчення «усиновлення» Ісуса Христа, згідно з яким Ісус був звичайною людиною Марії та Йосипа, проповідником блага, правди та справедливості.

- Відкидання павлінізму. Апостол Павло визнавався ебїонїтами як самопроголошений апостол, відступник Закону. Наступником справи Ісуса Христа вважали Якова Справедливого, а не апостола Петра, як це прийнято в класичному християнстві.

У зв'язку зі спекулятивними підходами до опису ебїонїзму на сьогодні чимало фактів про нього містять багато суб'єктивних міркувань. Більшість авторів вважають, що ебїонїти — євреї, які відступи-

ли від окремих релїгійних практик, зокрема від практики жертвоприношень. Інші ж вважали їх ревними та фанатичними послїдовниками бездумного виконання багатьох законницьких практик. Більше того, багато хто наполягав, що ебїонїти відкидали релїгійний містицизм, а власні вірування намагалися обґрунтувати лише раціональним способом. Наприклад, деякий Мефодій з Олімпу стверджував, що ебїонїти вірять, що всі пророки говорили тільки від себе, а не від надприродного Божественного одкровення. Водночас у Епіфанія Саламінського згадується надмірна ритуалізація та зосередженість на деяких дивних обрядових практиках, зокрема «ритуальному купанні».

Серед окремих практик, що часто приписуються ебїонїтам, називають щорічну Трапезу на згадку про Смерть Христа та Його подвиг напередодні Пасхи з використанням прісного хліба та води. На думку вченого Ганса Йоахіма Шопса, стале віровчення ебїонїзму завдя-

чує впливу есеїв. Після Римської облоги Єрусалима близько 70 р. н. е. простежувалися тісні контакти ебїонїтів з есеями, враховуючи той факт, що есеї до кінця свого існування не перейняли павлінізму і поглядів християнства на Месію Христа та Його божественну природу.

У деяких побутових аспектах проявлявся й аскетизм. Так, з окремих свідчень Епіфанія про життя ебїонїтів випливає, що більшість із них (якщо не всі) дотримувалися вегетаріанства. В ебїонїтському евангелії Іван Хреститель подається як пророк, що харчується медовими пиріжками замість сарани, оскільки остання — продукт тваринного походження. Окрім ебїонїтської версії Євангелія, в інших рукописах не зустрічається подібної правки. Професор Джеймс Тейбор припускає, що природа ебїонїтського веганства пов'язана з ноахїтськими міркуваннями про допотопне життя, так званими досинайськими одкровеннями, починаючи від праведного Еноха до Ноя. Цікавою

первосвященника, однак відступив після того, як остання відкинула його.

Складно надати чітку історичну оцінку зникненню ебіонізму як явища. Відомо, що після завершення римсько-ізраїльської війни християнство, яке в межах своєї проповіді витіснило всі конкуруючі релігійні спільноти, перемогло, у тому числі, й ебіонізм.

Дослідник Хайям Мак-Кобі наполягає на тому, що саме переслідування євреїв та християн, у тому числі маргіналізація окремих навколохристиянських та юдейських груп, зумовили початок згасання авторитету ебіонітського вчення. Після поразки та вигнання юдеїв з Єрусалима багато єврейських християн, що втекли до Пелли, перестали практикувати єврейські обряди і приєдналися

до основної християнської церкви. Тих, хто продовжував принципово дотримуватися обрізання і єврейських звичаїв, почали вважати еретиками та відступниками.

Таким чином, осередки ебіонізму плавно передислокувалися в інші місцевості. Вищезгаданий Епіфаній Кіпрський у 375 р. згадує поселення ебіонітів на Кіпрі, які проживали там до V століття. У Федорита Кіпрського жодних згадок про життя ебіонітів після цього не трапляється.

Незважаючи на різкий занепад ебіонізму, окремі спільноти фігурують у деяких історіографічних джерелах аж до часу появи ісламу у VII ст. У більш пізній період відомості про них мають розмитий характер, і тим самим ідентифікувати їх можемо лише за окремими ознаками, зокрема в роботах історика Абд

аль-Джаббара ібн Ахмада, а також у «Книзі подорожей» рабина Бенджаміна з Тудели. Ісламський вчений XII століття Мухаммед аль-Шахрастані описує деяку групу юдеїв, що прийняли пророчу місію Ісуса, водночас дотримуючись традиційних єврейських обрядів. Чимало ісламських істориків навіть схильні вважати, що саме вплив ебіонітів на розуміння пророчої місії Ісуса заклав фундамент майбутнього ісламського віровчення.

Незважаючи на факт зникнення ебіонізму, окремі його аспекти відображені у віровченнях деяких неохристиянських, нетрадиційних мусульманських та юдейських груп.

Автор: Євген Распопов

МАГІЯ ГЛЕЧИКІВ НАДРОССЯ

Одного разу, мандруючи Голосі-ївським лісом, я зустрів майстриню, яка збирала лікарські трави. Я поставив їй кілька запитань, адже хотів зробити з нею інтерв'ю для преси. Майстриня походить із Надросся (це велика місцевість на берегах річки Рось, яка охоплює кілька областей України) і є лікаркою нетрадиційної медицини, а також практикнею давньослов'янських обрядів.

Після інтерв'ю ми разом дісталися до Горіхових (Горіхуватських) озер, де майстриня сказала, що дуже поспішає, бо хоче встигнути дістатися додому, адже цього дня в

Надроссі майстри працюватимуть із кратером.

Кратер — це обрядовий посуд із глини. Мене дуже зацікавила тема обрядового використання кратера (або кратиру). Кратер, або кратир, — це велика посудина, призначена для змішування рідин.

Існує кілька різновидів кратерів, але спільними визначальними їхніми ознаками є досить висока, красиво профільована ніжка з широкою основою та корпус у вигляді перевернутого дзвона. При цьому корпус розділяється на два пояси — нижній, вигнутий, і верхній, увігнутий. Кратер завжди має пару

ручок, прикріплених до середини корпусу; іноді вони можуть сягати шийки широкого жерла. Своєю формою кратер нагадував перевернутий вулканічний кратер, від чого й отримав свою назву.

Моя співбесідниця розповіла, що за допомогою кратера можна гармонізувати простір, зняти психологічну напругу в людини або групи людей, надати людям додаткову силу, запобігти стихійним лихам і вплинути на збільшення врожаю. Вона також додала, що в Надроссі майже весь глиняний посуд є обрядовим, а майстри Надросся зберегли багато обрядів, пов'язаних із

глиняним посудом, і знають давню магію глечиків.

Тому я почав вивчати тему «Магія глечиків у Надроссі».

Обрядові дії з посудом у Надроссі включають магічне використання глиняних горщиків і глечиків у родинно-обрядових циклах. Посуд символізує родинний достаток і добробут, а його використання наповнене захисними та очисними функціями.

Головні традиційні діїства такі. На весільних обрядах горщик із зерном розбивали біля порога молодят «на щастя». Обряд «биття каші» (весільну кашу варили в новому горщику, після чого його розбивали, а залишки висипали у фартух) символізував родючість і примноження господарства. Перед сватанням дівчина мила посуд, із якого пив наречений, у настої лю-

бистку та хмелю, щоб у сім'ї панували любов і злагода.

Обрядове виставлення горщиків на тин захищало обійстя від злих сил. Під час поховальних обрядів після смерті людини глиняний посуд, який їй належав, часто розбивали й закопували разом із похованням, щоб відгородити світ живих від світу померлих. При народженні дитини важливу роль відігравала «бабина каша», яку готували в багатьох регіонах, використовуючи розбивання макітри як елемент магічного ритуалу.

Бабина каша — це своєрідна страва з яєць, молока, пшона та масла, яку за стародавнім звичаєм готувала баба-повитуха, а потім приносила її в глиняному горщику.

Інгредієнти: пшоно — 1 склянка, молоко — 3 склянки, домашня сметана — 3 ст. л., яйця — 3 шт.,

вершкове масло — 50–70 г, мед — 2 ст. л., сіль — дрібка.

Відбите горло від глечика вішали в овині, щоб уберегти худобу від навських сил. Узагалі відбите горло від глечика вважалося оберегом від руйнівних навських сил.

«Магія глечиків у Надроссі» — це поетичний вираз, що охоплює як старовинні побутові практики українського гончарства, так і магічно-ритуальні традиції, які століттями побутовали на берегах річки Рось. Цей регіон завжди славився своїми унікальними глинами та осередками майстрів.

Побутова магія та традиції використання

Захист оселі. У надросянських селах існувала традиція виставляти глечики та горщики на тини (паркани). Це робилося не лише для

того, щоб висушити посуд після миття. Вважалося, що перевернутий глечик на кілку захищає господарство від лихого ока та злих духів.

Правильний вибір. Господині вірили, що «магічний» глечик має приносити достаток. Купуючи його, обирали не за вінця, а просовували руку всередину, щоб намацати на дні випуклість («пуп»), залишену гончарем. Це символізувало чоловічу енергію, продуктивність і мало забезпечити достаток сметани в господарстві.

Обереги. Перед першим використанням горщики та глечики часто ритуально очищали й натирали всередині та зовні освяченим салом для захисту продуктів від псування.

Магія та ворожіння були тісно пов'язані з природою. Горщик і глечик вважалися символами єднання Землі та Сонця: глина походила від землі, а виріб випалювався на вогні.

Ворожіння на кохання. У регіонах, де шанували традиції, глиняний посуд часто використовували під час обрядів на Андрія або Катерини. Дівчата ставили зрізані вишневі гілочки в глечики з джерельною водою. Якщо до свята Меланки гілочка зацвітала, це віщувало швидкий і щасливий шлюб.

Історичний контекст. Корсунщини та інші землі Надросся були потужними осередками гончарства. Відлуння цих звичаїв збереглося в музейних експозиціях, зокрема в Корсунь-Шевченківському державному історико-культурному заповіднику.

Цікаво, що наші предки також вірили, ніби в глечик, який закривається кришкою, можуть жити добрі духи стихій. Їх або запрошували до глечика за допомогою замовлянь, або створювали там.

Для цього використовували без-

смертник. Інші назви цієї рослини — цмин пісковий, солом'янка піскова, цмин піщаний (*Helichrysum arenarium* (L.) DC), а також жовтяниця.

Перед сходом сонця суцвіття безсмертника розділяли на дві частини. Одну вкладали до глечика, іншу підпалювали так, щоб дим також потрапив усередину. Потім глечик закривали кришкою й ховали на сім днів. Вважалося, що енергетична сила безсмертника протягом цього часу створить умови для появи в глечикі добрих духів стихій, які допомагатимуть власникові в усіх його справах.

У наших предків також існував звичай виготовляти сур'ю, або сурицю, — напій із меду та лікарських трав, який дарував силу, здоров'я й розуміння природи. Цей напій також готували в глиняному посуді, а в Надроссі пили зі спеціального керамічного ковша з орнаментом — Качечки. Її форма не випадкова: в оповіді про створення світу качечка, пірнаючи, дістала з дна первісного океану землю й таким чином започаткувала світ.

Оскільки Надросся — це серце козацької та хліборобської України, глиняний посуд і природні «річкові глечики» (латаття) мали тут особливий сакральний статус. Цей феномен проявляється у трьох головних аспектах «магії глечиків».

Побутова магія: глечики на тинах як обереги. У селах Надросся (на Корсунщині, Погребищенщині, Білоцерківщині) вивішування глечиків і макітр на дерев'яні паркани (тини) мало глибоке ритуальне значення. Вважалося, що людина з «поганим оком» спершу подивиться на глечик, а не на господарство, і таким чином не наврочить родині чи худобі.

Глек також сприймався як символ єднання Землі та Сонця і як вмістище родових духів. Коли родина

переселялася до нової хати, у старому глечикі обов'язково переносили жар із печі.

Глечики завжди вішали догори дном. За повір'ям, це не дозволяло злим духам проникнути всередину та «закривало» простір оселі від бідності.

Гончарна магія. Надросся межує з Поділлям і Середньою Наддніпряниною — регіонами з потужними традиціями гончарства. Місцеві майстри вкладали у створення посуду особливий символізм. На подільських і наддніпрянських глечиках часто вибивали або малювали сварги (солярні знаки), безкінечники та хвилі. Ця орнаментика сягає традицій Трипільської культури. Кожен такий символ на глечикі з молоком чи водою мав захищати їжу від псування, а родину — від голоду.

Природна магія: жовті глечики річки Рось. Глиняні глечики пов'язувалися і з природними «глечиками» — жовтими лататтями (кубушками). Ці водяні рослини були одним із поетичних і народно-медичних символів Надросся. У купальських обрядах вони вважалися магічними русалчиними квітами. Дівчата використовували їх для любовних ворожінь, але зривати їх слід було дуже обережно, щоб, за повір'ям, «водяник не забрав». У народній медицині кореневища жовтих глечиків використовували для захисту від хвороб і нечистої сили.

Автор: Ігор Мехеда

ПАРСИ: ІСТОРІЯ, ВІРОВЧЕННЯ ТА МІСЦЕ В СУЧАСНОМУ ЗОРОАСТРИЗМІ

Парси — це одна з найвідоміших етноконфесійних громад зороастризму, яка сформувалася після переселення частини іранських зороастрійців до Індії внаслідок арабського завоювання Персії у VII столітті. Хоча в популярній літературі їх нерідко називають «вогнепоклонниками», таке означення є неточним і виникло через незрозуміння їхнього культу священного вогню. Насправді парси не поклоняються вогню як божеству. Для них вогонь є символом божественного світла, істини, моральної чистоти та присутності Верховного Бога — Ахури Мазди.

Сьогодні парси є однією з найменших релігійних спільнот світу.

За сучасними оцінками, їхня чисельність становить близько 50–60 тисяч осіб, переважно в Індії, а також у Великій Британії, Канаді, США, Австралії та інших країнах. Разом із зороастрійцями Ірану загальна чисельність послідовників зороастризму у світі оцінюється приблизно у 100–200 тисяч осіб.

Походження парсів

Парси є нащадками давніх персів, які після арабського завоювання Сасанідської імперії не побажали зректися своєї релігії. Саме слово «парс» походить від назви історичної області Парс (Фарс), що була центром Перської держави.

До арабського завоювання зоро-

астризм протягом кількох століть був державною релігією Сасанідської імперії. Жерці підтримували великі храми вогню, діяли релігійні школи, переписувалися тексти Авести, а сама релігія мала важливе значення для державного устрою.

У 633–651 роках війська Арабського халіфату поступово підкорили Персію. Після падіння держави Сасанідів становище зороастрійців істотно змінилося. Вони отримали статус немусульманської громади (зіммі), були змушені сплачувати спеціальний податок — джизію, втратили значну частину політичних прав, а державна підтримка їхньої релігії припинилася. Хоча масового примусового навер-

нення до ісламу в усіх регіонах не відбувалося, багатокітова ісламізація, економічний тиск та соціальні обмеження поступово призвели до скорочення чисельності зороастрійців.

Переселення до Індії

Частина зороастрійців вирішила залишити батьківщину. Згідно з парською традицією, викладеною у поемі «Кіссе-і Санджан», переселенці після тривалих морських подорожей прибули до західного узбережжя Індії приблизно між VIII та X століттями.

Місцевий правитель Джаді Рана дозволив їм оселитися за кількох умов:

- прийняти місцеву мову;
- поважати закони країни;
- не вести воєн;
- не нав'язувати свою віру іншим;
- мирно співіснувати з місцевим населенням.

Саме з цією подією пов'язана знаменита легенда про чашу молока, наповнену до країв. Перський жрець кинув у неї ложку цукру, показавши, що нові переселенці не витіснять місцевих жителів, а лише зроблять суспільство кращим і багатшим.

Першим великим поселенням став Санджан у Гуджараті. Пізніше парси розселилися у Навсарі, Сураті, Броді та інших містах.

Формування громади

Протягом століть парси стали однією з найбільш освічених та економічно успішних громад Індії. Вони займалися:

- морською торгівлею;
- текстильним виробництвом;
- банківською справою;
- суднобудуванням;
- ювелірною справою;
- промисловістю.

Після приходу британців головним центром парської громади став Бомбей (сучасний Мумбаї). Саме тут виникли найбільші парські підприємства, благодійні організації,

лікарні, школи та бібліотеки.

Відомими представниками громади стали промисловці родини Тата, Годрей, Вадія, Петіт та інші, які відіграли величезну роль у розвитку сучасної Індії.

Чому парсів називали «вогнепоклонниками»?

Європейські мандрівники, а ще раніше мусульманські автори, звернули увагу на те, що в зороастрійських храмах постійно підтримується священний вогонь. Через це виникла назва «вогнепоклонники».

Однак таке означення є помилковим.

У зороастризмі вогонь ніколи не вважався богом. Він символізує:

- істину;
- мудрість;
- духовне світло;
- присутність Ахури Мазди;
- моральну чистоту.

Під час богослужіння віруючі звертаються не до самого вогню, а до Бога, використовуючи полум'я як священний символ.

Віровчення парсів

Основою віри парсів є вчення пророка Заратуштри (Зороастра),

викладене в Авесті.

Головні положення віровчення:

- існує один Верховний Бог — Ахура Мазда;
- людина має свободу морального вибору;
- світ є ареною боротьби добра і зла;
- після смерті душа проходить суд;
- наприкінці історії відбудеться остаточне оновлення світу (Фрашкереті).

Велику роль у релігії відіграють Амеша Спенти — шість або сім божественних безсмертних сутностей, які уособлюють атрибути Бога. Вони не є окремими богами, а радше проявами Його творчої сили.

Крім них, шануються язати — духовні істоти, що виконують волю Ахури Мазди.

Чи існують відмінності між парсами та іранськими зороастрійцями?

Попри спільне походження віри, між громадами сформувалися певні особливості.

Ставлення до навернення

Найбільш відома відмінність стоується прозелітизму.

Більшість парських громад не приймає нововернених і визнає парсом лише людину, народжену в парській родині.

Натомість частина сучасних іранських зороастрійців допускає можливість прийняття нових послідовників.

Шлюб

Парси традиційно негативно ставляться до змішаних шлюбів, побоюючись втрати власної етнічної ідентичності.

Обряд посвяти

Підлітки проходять церемонію Навджоте, під час якої отримують священну сорочку судре та священний пояс кусті, який носять усе життя.

Похоронні традиції

Однією з найвідоміших особли-

востей парсів є традиційний похоронний обряд.

Тіло померлого розміщували у спеціальних круглих спорудах — дахах або Вежах мовчання, де його очищували хижі птахи.

Такий спосіб поховання пояснювався прагненням не оскверняти чотири священні стихії:

- землю;
- воду;
- вогонь;
- повітря.

Сьогодні через різке скорочення чисельності грифів в Індії традиційні дахи використовуються значно рідше. Частина громад перейшла до кремації або поховання в бетонних склепах.

Демографічна криза

Парська громада нині переживає серйозну демографічну кризу.

Причинами є:

- низька народжуваність;
- пізні шлюби;
- небажання приймати нових

членів громади;

- високий середній вік населення;
- еміграція.

Якщо тенденція збережеться, чисельність парсів може значно скоротитися вже протягом найближчих десятиліть.

Парси у сучасному світі

Попри невелику чисельність, парси залишаються однією з найавторитетніших громад Індії. Вони зробили величезний внесок у розвиток промисловості, науки, освіти, медицини та благодійності.

Серед найвідоміших парсів — промисловець Джамшеджі Тага, авіатор Дж. Р. Д. Тага, диригент Зубін Мета, письменник Рохінтон Містрі та музикант Фредді Мерк'юрі, який народився у парській родині.

Автор: Андрій Петровецький

РОЗУМІННЯ ФІЛЬМУ «МАТРИЦЯ» БРАТІВ ВАЧОВСЬКІ:

КУЛЬТУРА

ВСТУП ДО СХІДНОЇ І ЗАХІДНОЇ ФІЛОСОФІЇ

Художній фільм «Матриця» став незвичайним твором, який поєднав у собі елементи кіберпанку, бойовика та філософії. Особливо вирізняється сценарій, написаний братами Енді та Ларрі Вачовськими. Незважаючи на велику кількість екшн-сцен, фільм містить ідеї буддійського вчення, а також перегукується з поглядами Платона, І. Канта, Ф. Ніцше, М. Гайдегера, Е. Фрома, Г. Маркузе, М. Хоркхаймера, Ж. Бодріяра та інших мислителів.

У 2008 році вийшла книга есе «Матриця і філософія». Про цей фільм уже написано багато рецензій, інтерпретацій і статей. Я ж розглядаю його як своєрідний вступ до вивчення філософії.

Слід зазначити, що на написання цього нарису мене надих-

нув власний філософський шлях, який розпочався саме з перегляду фільму «Матриця» 1999 року. Мені можуть дорікнути, що це кіно є лише псевдоінтелектуальним «вінегретом». Проте варто додати, що фільм аналізували такі мислителі, як Ж. Бодріяр і С. Жижек. На мою думку, цей мистецький твір цінується насамперед за ідеї, запозичені з різних філософських теорій. Передбачаю, що мене можуть звинуватити в суб'єктивізмі, мовляв, кожен бачить те, що хоче бачити, наче в плямах Роршаха. Безперечно, у цьому тексті є частка мого особистого досвіду, однак я переконаний, що «Матриця» може зацікавити людей, незнайомих із філософією, спонукати їх до вивчення цієї науки.

Цінність кіно полягає в тому, що

воно здатне передавати різні філософські ідеї через візуальні образи. Зокрема, першим натяком на це є книга Ж. Бодріяра «Симулякр і симуляція», яка стоїть на полиці головного героя Томаса Андерсона. Згодом ми дізнаємося про сутність самої Матриці — віртуальної реальності, у якій змушене жити людство. Тут показано симуляцію реальності через псевдореальність, про яку йдеться у згаданій книзі. Крім того, проведено паралель між Матрицею та майєю — поняттям ілюзорної видимості, що приховує справжню дійсність в індійській ведичній філософії.

Головному героєві Нео пояснюють, що він ніколи по-справжньому не бачив світу, тому після пробудження в нього болять очі. У цьому епізоді автори відсилають глядача

до знаменитого міфу про печеру, викладеного Платоном у діалозі «Держава». У ньому розповідається про людей, які від народження прикуті в печері й не можуть бачити світла, а тому сприймають тіні за справжню реальність. Навіть якщо одному з них вдасться звільнитися, побачити справжній світ, а потім повернутися до інших в'язнів і розповісти їм про істину, вони не повірять йому. У фільмі цей платонівський міф відтворено досить чітко.

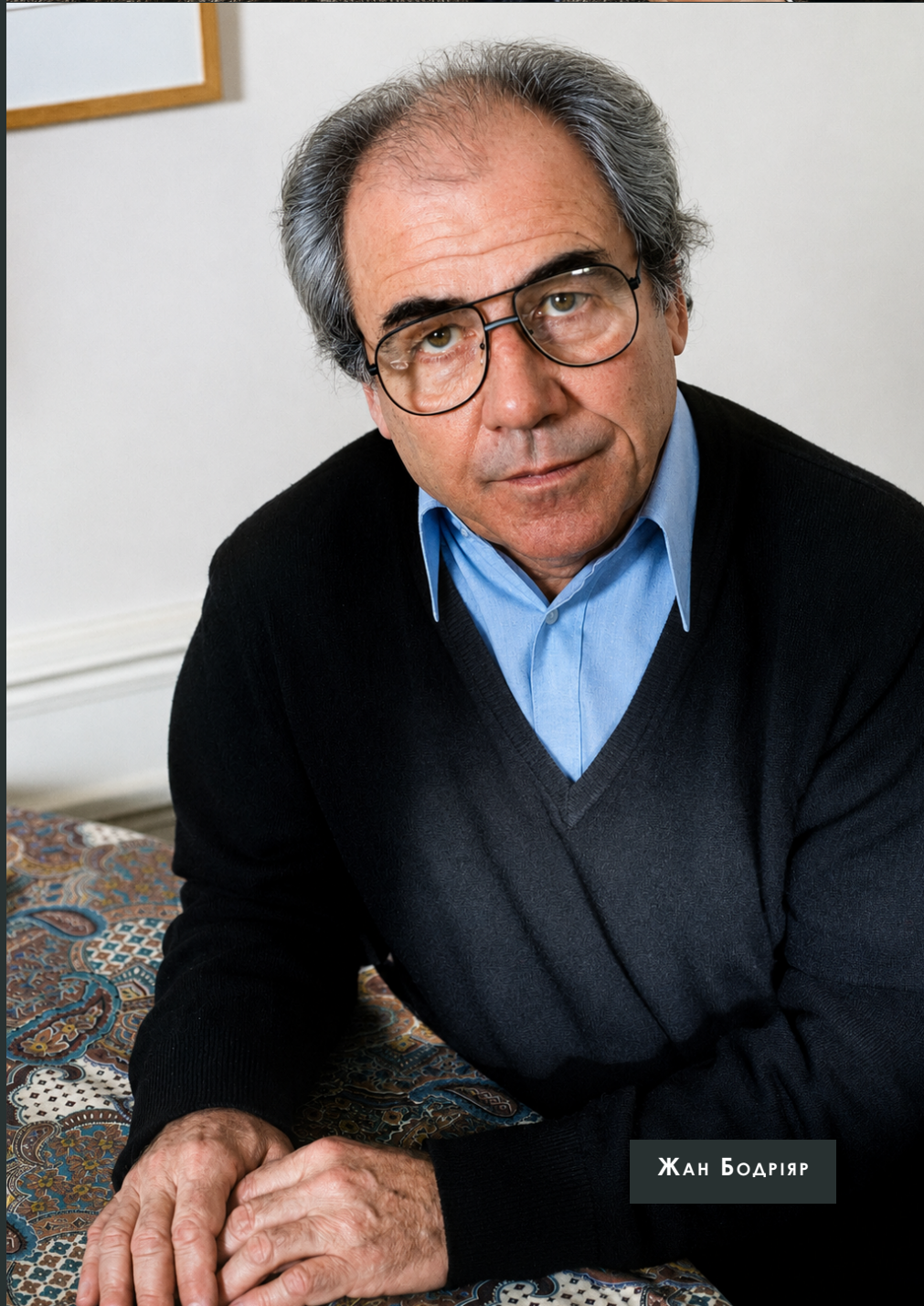
Не зовсім точно, але у фільмі також присутня ідея розрізнення феноменального й ноуменального світів за І. Кантом. До першого належить Матриця, а до другого — дійсність за межами віртуальної реальності, незбагненна для тих, хто ще не звільнився. У сцені розмови Морфеуса з Томасом Андерсоном здійснюється спроба пояснити рабське існування людей, які не знають правди, однак повністю зрозуміти її можна лише після виходу з Матриці. Водночас, якщо звернутися до «Критики чистого розуму» І. Канта, варто наголосити й на відмінностях між фільмом і кантівським ученням про феномен і ноумен, адже, за Кантом, річ у собі принципово не може бути пізнана людиною.

Сам головний герой, хакер Нео, претендує на роль «Обраного». Тут приховані і християнські погляди на «спасіння» Месією, й ідея філософа Ф. Ніцше про надлюдину з праці «Так казав Заратустра». Навіть переклад слова «нео» означає «новий». Тільки обраний міг бачити матрицю і бути на іншому, вищому рівні розвитку, порівняно з іншими людьми. Схожий «супермен» трапляється в індійській філософії. Там йог або будда – це постань, яка стала досконалою, перероджуючись; вона досягла Мокші – трансцендентного звільнення від оков Сансари.

«Матриця» запозичила моторошний образ з жанру кіберпанк – симбіоз людини і машини. У фільмі – це проводи, які входять у

АЛЬБЕР КАМЮ

ЖАН БОДРІАР

тіло людини, вони присутні в ній з народження. Машини переробляють людську плоть і використовують її як живлення для свого функціонування. Ці описи апелюють до симбіозу людини і машини в Франкфуртській школі: Е. Фром, Г. Маркузе, Т. Адорно. Існування кожного в матриці контрольоване роботизованими механізмами. Також влада технології втілюється за допомогою єдності розуму та насилля, як в творі «Діалектика Просвітництва» М. Хоркхаймера. Вони – невід’ємні частини цілої системи. Люди є тільки придатками машин, які вони самі створили раніше. Ці візуальні образи спрямовують нас до проблеми техніки, яку порушували такі філософи: М. Гайдегер та К. Ясперс.

Морфеус вживає поняття «пустеля реальності», яке було сфор-

мульоване і деталізоване Ж. Бодріаром. Сама моторошна атмосфера справжнього життя людей нагадує «закинутість» і «залишеність» кожного в своєму існуванні. Схожі ідеї втілені в працях «Буття і Час» М. Гайдегера, «Екзистенціалізм – це гуманізм» Жан-Поль Сартра, «Міф про Сізіфа» А. Камю. Повну залежність від технології можна порівняти з конформізмом споживача: Морфеус пояснював Томасу, що більшість людей не готові знати істину, вони надто тримаються за свою ілюзорну забезпеченість. (Схожі ідеї описані в книзі Е. Фрома «Втеча від свободи»).

У фільмі порушені проблеми необхідності, долі, волі. Кіно зображує і свободу. Нео на прикінці фільму – вільна людина, яка виходить з влади технотронної цивілізації машин. Він відкрив у собі

обраність, зрозумів, що обмежень для розвитку (ложки) не існує, тому став схожим на Просвітленого. Проявляючи свої надприродні здібності, герой демонструє вихід за межі світу видимості майї (це східна філософія). Томас Андерсон, долаючи власні споживацькі звички, егоїзм, садо-мазохістський симбіоз, стає людиною-творцем, незалежним і здатним допомогти іншим (це європейська філософія).

Багато людей знають інтерв'ю Ж. Бодріара, де філософ розповідає, що його більше вразили такі фільми про віртуальну реальність, як-от: «Шоу Трумена», «Малхолланд Драйв». Мені можуть дорікнути і навести приклади більш філософських фільмів: «Мотузка» Альфреда Хічкока, «Соляріс», «Сталкер» Андрія Тарковського, «Космічна одіссея 2001» Стенлі

Кубрика, «Жити своїм життям», «Чоловічо-жіноче» Жан-Люка Годара, «Догвіль» Ларса фон Тріера, «Сьому печать» Ингмара Бергмана, «Небо над Берліном» Віма Вендерса та ін. Я поясню свій вибір фільму «Матриця» декількома причинами: 1) візуальні ефекти, що дають змогу відпочити і отримати задоволення; 2) художні образи, які запам'ятовуються; 3) не надто сильна акторська гра, адже більшість людей не люблять драматизму, їм треба тільки екшн; 4) жанр бойовика, який розбавляє всі ідеї, виражені в фільмах, перестрілками і бойовими сценами. Всі ці причини дозволяють сприйняти кіно без надмірної драматичності, інтелектуальної завантаженості, надмірної споглядальності. Саме тому «Матрицю» можна рекомендувати як «певну пропедевтику» для заглиблення в

філософію.

На особистому прикладі зазначу, що мною фільм був сприйнятий в перед підлітковому періоді. Всі натяки, ідеї, фрази та діалоги з «Матриці» стимулювали мене до вивчення, дослідження і осягання філософії, тому не варто розуміти мої докази як безумовні. Звичайно, не кожна людина почне шукати походження проблем, розглянутих в кіно, бо комусь воно так і запам'ятається як науково-фантастичний бойовик з дорогими спецефектами. Інших людей можуть зацікавити і такі питання: «Що таке реальність?; що в основі всього суцього?; що таке людина?».

Завершуючи свій роздум, я стверджую, що перша частина фільму «Матриця» братів Вачовські, не беручи до уваги продовження «Матриця: Перезавантажен-

ня» і «Матриця: Революція», є вступом до східної і західної філософії. Звісно, це не систематичний курс, а швидше як основи філософії, виражені в епізодах, діалогах і візуальних образах. Крім того, в цьому кіно є вислів «Nosce te ipsum», що в перекладі означає «пізнай самого себе». Він характерний як для Індії, Китаю, так і для Греції, тобто трьох країн, де зародилась філософія. Роздумуючи над цією тезою, людина може зацікавитись осмисленням себе і світу вцілому. А це і є сутністю філософії.

Автор: Тарас Клок

ХРАМИ БАХАЇ — АРХІТЕКТУРНІ ШЕДЕВРИ НОВОЇ СВІТОВОЇ РЕЛІГІЇ

Коли мова заходить про світові релігії, більшість людей без вагань називає християнство, іслам або буддизм. Значно рідше згадують юдаїзм чи індуїзм, хоча їхній вплив на розвиток людської цивілізації також є надзвичайно вагомим. Водночас існує ще одна релігія, яка відносно недавно з'явилася на історичній арені, але вже сьогодні представлена майже в усіх країнах світу. Йдеться про Віру Бахаї — релігію, яка виникла у ХІХ столітті в Персії (сучасному Ірані) і проголосила ідею єдності Бога, єдності всіх релігій та єдності людства.

Попри те, що в Україні про ба-

хаїзм знають небагато, на Заході ця релігія давно перестала бути екзотикою. Громади бахаї існують у понад двохстах країнах і територіях світу, а кількість її послідовників оцінюється у кілька мільйонів. Щороку до цієї віри приєднуються нові люди, а разом із розвитком громад будуються й нові Будинки поклоніння Бахаї — одні з найоригінальніших сакральних споруд сучасності.

Храми Бахаї поєднують у собі простоту, духовну символіку та сміливі архітектурні рішення. Вони не схожі ні на християнські собори, ні на мусульманські мечеті, ні на

буддійські пагоди. Кожен із них є унікальною архітектурною композицією, однак усі вони підпорядковуються єдиній духовній ідеї — відкритості для всього людства.

Перший храм Бахаї: історія, яку майже забули

Історія бахайських храмів розпочалася на початку ХХ століття. Перший Будинок поклоніння був зведений у 1908 році в Ашгабаті — тоді одному з найбільших міст Російської імперії, нині столиці Туркменістану. Це була перша у світі культова споруда бахаї, створена спеціально для проведення молитовних зібрань.

Архітектурний ансамбль складався не лише із самого храму. Поруч функціонували бібліотека, школа, лікарня та інші громадські установи. Такий підхід відображав одну з головних ідей бахаї — поєднання духовного життя із суспільним служінням. Храм мав стати не лише місцем молитви, а й осередком освіти, благодійності та культурного розвитку.

Проте доля першого храму склалася трагічно. У 1948 році Ашгабат пережив потужний землетрус, який серйозно пошкодив будівлю. Після цього радянська влада поступово припинила її використання за призначенням, а в 1963 році споруду остаточно знесли. Сьогодні від першого Будинку поклоніння залишилися лише архівні фотографії та історичні згадки.

Архітектура, що об'єднує людство

Однією з найбільш впізнаваних особливостей бахайських храмів є їхня символічна архітектура. Незалежно від країни, культури чи архітектурного стилю кожен Будинок поклоніння має дев'ять сторін, дев'ять входів і центральний купол.

Число дев'ять посідає особливе місце у символіці Віри Бахаї. Воно є найбільшим однозначним числом і символізує завершеність, гармонію та єдність. Дев'ять входів означають, що люди різних народів, культур і релігій можуть увійти до одного храму, не зрікаючись власної духовної традиції. Це своєрідне архітектурне втілення головного принципу бахаї — усі люди є членами однієї великої людської сім'ї.

Будинки поклоніння відкриті для кожної людини незалежно від її національності, раси чи віросповідання. Тут може молитися як християнин, так і мусульманин, єврей, буддист або людина, яка лише шукає свій духовний шлях. Саме ця відкритість вирізняє бахайські храми серед більшості інших культових споруд світу.

Лотосовий храм — одна з найвідоміших споруд сучасної Індії

Найвідомішим Будинком поклоніння Бахаї без перебільшення можна назвати Лотосовий храм у Нью-Делі. Його відкрили у 1986 році, і вже через кілька років він став однією з головних архітектурних візитівок Індії.

Будівля нагадує величезну квітку

ХРАМ ЛОТОСА, НЬЮ-ДЕЛІ

білого лотоса, що ніби розкривається над водою. Архітектор Фаріборз Сахба використав 27 мармурових «пелюсток», згрупованих по три, завдяки чому храм набув надзвичайно легкого й гармонійного вигляду. Білий мармур для будівництва був привезений із Греції, а навколо споруди створили дев'ять басейнів, які підсилюють враження, ніби квітка виростає просто з водної поверхні.

Внутрішній простір храму кардинально відрізняється від більшості традиційних культових споруд. Тут немає ані ікон, ані статуй, ані пишного декоративного оздоблення. Центральне місце займає просторий молитовний зал, де панує тиша. Архітектори прагнули створити атмосферу, яка допомагає людині зосередитися на молитві та власних духовних роздумах.

Щороку Лотосовий храм відвідують мільйони туристів і палом-

ників. За кількістю відвідувачів він входить до числа найпопулярніших культових споруд світу. Багато мандрівників приходять сюди не лише через релігійний інтерес, а й щоб побачити одну з найвидатніших пам'яток сучасної архітектури.

Храм без ікон, статуй і священників

Однією з найцікавіших особливостей Віри Бахаї є відсутність професійного духовенства. У цій релігії немає священників, єпископів, патріархів чи імамів. Управління громадами здійснюють виборні духовні ради, членів яких обирають самі віруючі без передвиборчої агітації чи боротьби за владу.

Так само незвичними є й богослужіння. У Будинках поклоніння не проводяться проповіді у традиційному розумінні. Під час молитовних зібрань звучать уривки зі священних книг, молитви та духов-

ні піснеспіви. Будь-який бахаї може прочитати молитву або священний текст, якщо цього бажає громада.

У храмах відсутні музичні інструменти, театральні постановки чи інші елементи, які можуть відволікати від молитви. Основна увага приділяється духовному спілкуванню людини з Богом, а не зовнішній обрядовості.

Саме тому внутрішній простір бахайських храмів залишається надзвичайно стриманим. Тут панують світло, простір, тиша та гармонія — усе, що допомагає людині відчувати внутрішній спокій і замислитися над вічними питаннями буття.

Автор: Іван Степасюк

